

TOKA-A-KUKU

I a Pakura e patua ana i Whare-kura ka karanga na ia, ka rongo a te Horua raua ko Kakatarau, te tama a Pakura, ka ki a te Horua, "Ka aroha te reo o to taua papa e karanga ra; haere taua kia mate tahi me ia." Ka pupuri a Kakatarau i a te Horua ka mea atu, "E, kia ora ko taua hei ngaki i tona mate." Ko te pikaunga tenei i utaina ki runga ki nga pakihiwi o Kakatarau a i u tana whakawaha. I te hinganga ra o te Whanau-a-Apanui ki Rngitukia ka noho te whakaaaro i a ia kua taka te wa e haere ai ia ki te Kaha-nui-a-Tiki ki te whakarite i tana oati mo te ranga i te mate o tona papa. I tukuna he karere ki nga iwi katoa mai i Whare-kahika ki Wairarapa kia whikiti, kia mau ki te patu, a, e ai te korero i tae tonu a Kakatarau ki Nukutaurua ki te whakataka ope maana. Kaore he rangatira i ngaro o te Tai-ra-whiti, i haere katoa ki Toka-a-Kuku i te tau 1836. E ono marama i whakapaea ai te pa, ka hoki te ope he kore kai. Ahakoa kaore i Toka-a-Kuku i horo engari he nui te hinanga o te Whanau-a-Apanui i nga tutatakitanga ki waho o te pa. I whakairiiritia nga tupapaku ki runga i nga whata.

Ko te puta ki Toka-a-Kuku te riri whakamutunga i waenganui i a Ngati-Porou me te Whanau-a-Apanui, a ko te riri tuatahi hoki tenei o te Tai-ra-whiti ki te uru nga tikanga whakapono. I tohutohu a Taumata-a-kura ki te ope, "Whakareerea rawatia atu nga atua maori, kia kotahi he Atua mo taua. E hinga te tangata i te kokiri, i te parekura ranei, kua rawa e taona, e kainga; kua rawa e tangohia, waiho atu maana e tiki mai ona tupapaku: he mea kanga na te Atua." E kiia ana ko nga tangata o te ope i mate he takahanga i nga kupu a Taumata-a-kura. I tau te wehi ki te ope, a i karanga hoki tangata whenua:—"Te wharau. e. whenua i waiho. ka ngaro te tangata i te waewae, i te Atua o Kakatarau."

I horapa te whakapono ki te Tai-ra-whiti; i noho a te Wiremu Parata ki Turanga, a i noho hoki he mihinare ki Rangitukia. I rewenatia a Ngati-Porou ki te whakapono. I hanga e te Mokena Kohere ki Rangitukia te whare-karakia tuatahi o Ngati-Porou, ko Hoani te ingoa, i mua noa atu o te whawhai.

I te tau 1861 ka whakatapua ko Tipene ki te Kawakawa. I te kawanga o Tipene ka whakatakotoria te kaupapa o te tahua oranga mo te pihopa e £257. Koia nei tetahi take, apiti atu ki te kaha o te whakapono o Ngati-Porou i huaina ai te pihopa ko te Pihopa o Waiapu. I te hui i tu ki Turanga i te tau 1836 ka kohia e £332 mo te tahua pihopa. Ko te Wiremu Parata te pihopa tuatahi o Waiapu.

He oha na nga kaumatua, na nga rangatira, o Ngati-Porou tenei mea te whakapono me te Hahi Mihinare. I nga ra i